

Østre Jong og Bjørnegård

Vurdering av kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap

Utarbeidet av:
Grindaker as Landskapsarkitekter og
Norsk institutt for kulturminneforskning
19. desember 2014

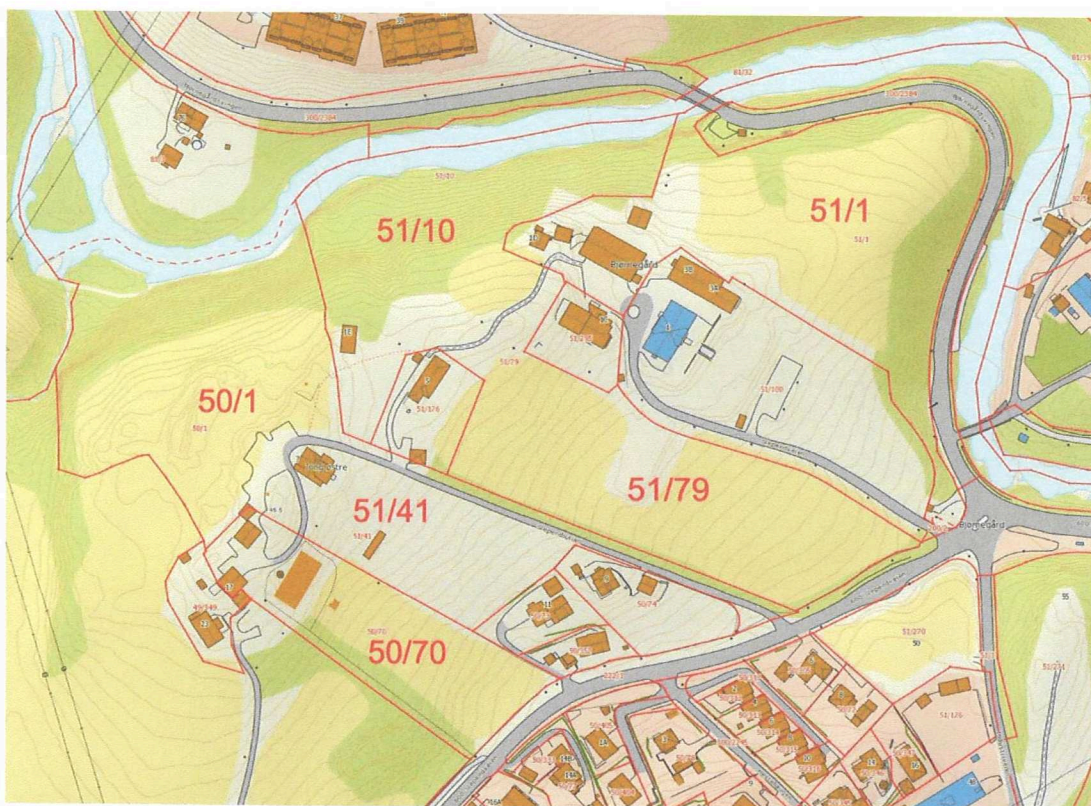
Innhold

1.	INNLEDNING.....	3
2.	BESKRIVELSE AV OMRÅDET	4
2.1	BELIGGENHET OG OVERORDNET LANDSKAP	4
2.2	GÅRDENE I OMRÅDET	5
2.3	HISTORIE	5
3.	KULTURMINNER OG KULTURMILJØ	6
3.1	METODE	6
3.2	VURDERINGER AV KULTURMINNER OG KULTURMILJØ	7
3.3	KONKLUSJON ANGÅENDE KULTURMINNER OG KULTURMILJØ	13
4.	KULTURLANDSKAPET	14
4.1	DET STORE LANDSKAPSROMMET I VEST	14
4.2	SMÅSKALALANDSKAPET I ØST	16
4.2.1	Østre Jong og Bjørnegård sett fra utsiden	16
4.2.2	Østre Jong og Bjørnegård sett fra innsiden	18
4.3	OM ULIKE VERDIER I ET KULTURLANDSKAP	22
4.4	VURDERING KULTURLANDSKAPET JONG-BJØRNEGÅRD	24
4.4.1	Det store landskapsrommet i vest.....	24
4.4.2	Det mindre landskapsbildet i øst.....	24
4.4.3	JB80s betydning som del av kulturlandskapet.....	24
4.5	KONKLUSJON ANGÅENDE KULTURLANDSKAP	25
5.	SAMMENDRAG.....	26

1. Innledning

Bærum kommune har igangsatt arbeid med rullering av kommuneplanen. Kommuneplanen 2015 – 2030 – arealdelen ble vedtatt lagt ut på høring og offentlig ettersyn av kommunestyret 24.9.2014 med høringsfrist er 15. desember 2014.

I planen i høringsutkastet er den østre delen av området Jong-Bjørnegård foreslått endra fra «LNF-område og Fremtidig tjenesteyting» til «Fremtidig boligbebyggelse med hensynssone for kulturmiljø og landskap (PBL § 11-8 c) samt hensynssone for felles planlegging (PBL § 11-8 e)». Det området som foreslås endret består av gjenværende deler av gårdene Østre Jong og Bjørnegård samt seks privatboliger, deriblant Mellem Jong. Østre Jong og deler av Bjørnegård er en privat eiendom på ca 86 dekar bestående av gnr./bnr. 50/1, 50/70, 51/1, 51/10, 51/41 og 51/79. Denne eiendommen vil videre i rapporten omtales som JB80.

Figur 1 – Eiendommen JB80 på Østre Jong/Bjørnegård består av 6 gnr./bnr., her vist med stor skrift. Den delen av gnr./bnr. 51/1 som går langs og i Sandvikselva på nord og østsiden av Bjørnegårds-svingen og Industriveien er ikke vurdert i denne rapporten. (Kartkilde: www.norgeskart.no).

Jong-Bjørnegård ble i kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Bærum 2010 – 2020 (Bærum kommune 2009) ført opp som et av 13 prioriterte større kulturmiljøer i Bærum. Grindaker as Landskapsarkitekter er engasjert av eier av JB80, Benedicta H B Aall Bugge, for å gjøre en uavhengig vurdering av den bevaringsverdien av kulturlandskap, kulturminner og kulturmiljø slik det fremstår i dag på JB80 og som en del av Jong-Bjørnegård. Grindaker har videre engasjert NIKU (Norsk institutt for kulturminneforskning) for å foreta de vurderingene som går på verdien av kulturminner og kulturmiljø, i dette tilfellet bygninger, bygningsmiljø og enkeltelementer. Bidraget fra NIKU er ved Inge Lindblom, Anne Cathrine Flyen og Sveinung Berg. Henrik Stigen hos Grindaker as Landskapsarkitekter har satt sammen rapporten og gjort vurderingene som dreier seg om kulturlandskap.

2. Beskrivelse av området

2.1 Beliggenhet og overordnet landskap

Jong-Bjørnegård utgjør restene av det gamle jordbrukslandskapet nordvest for Sandvika i Bærum kommune. Området er ca 360 dekar stort og ligger ca 1 km nordvest for Sandvika sentrum.

Jong-Bjørnegård-området avgrenses i nord av Sandvikselva og boligområdene Emma Hjort og Hamang. I øst avgrenses det av Bjørnegårdsvingen/Sandvikselva og Hamang industriområde og i sør avgrenses det av Slependsveien, Bjørnegård skole og boligområder sørover mot Slependen. I vest avgrenses området av Tanumåsen og boligområdet ved foten av åsen. JB80 utgjør litt under 1/4 eller ca 86 dekar av Jong-Bjørnegård og ligger i områdets østre del.

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Bærum 2010 – 2020 beskriver området på følgende måte:

«13. Jong /Bjørnegård-området ligger innenfor et konsentrert avgrenset område mellom Tanumplatået og Sandvikselva. Jong/Bjørnegård-området har et relativt godt bevart kulturlandskap med eng, artsrik kantvegetasjon og edelløvskog. Midt i dette landskapet ligger gårdene Jong vestre og østre og Bjørnegård vakkert på høydedraget. Området danner en grønn korridor fra Sandvika og opp til Tanumplatået og videre inn i Vestmarka. Den franske impresjonisten Claude Monet bodde vinteren 1895 på Bjørnegård mens han malte motiver fra Sandvika og Bærum. Det er ingen regulering til spesialområde bevaring innenfor området.»

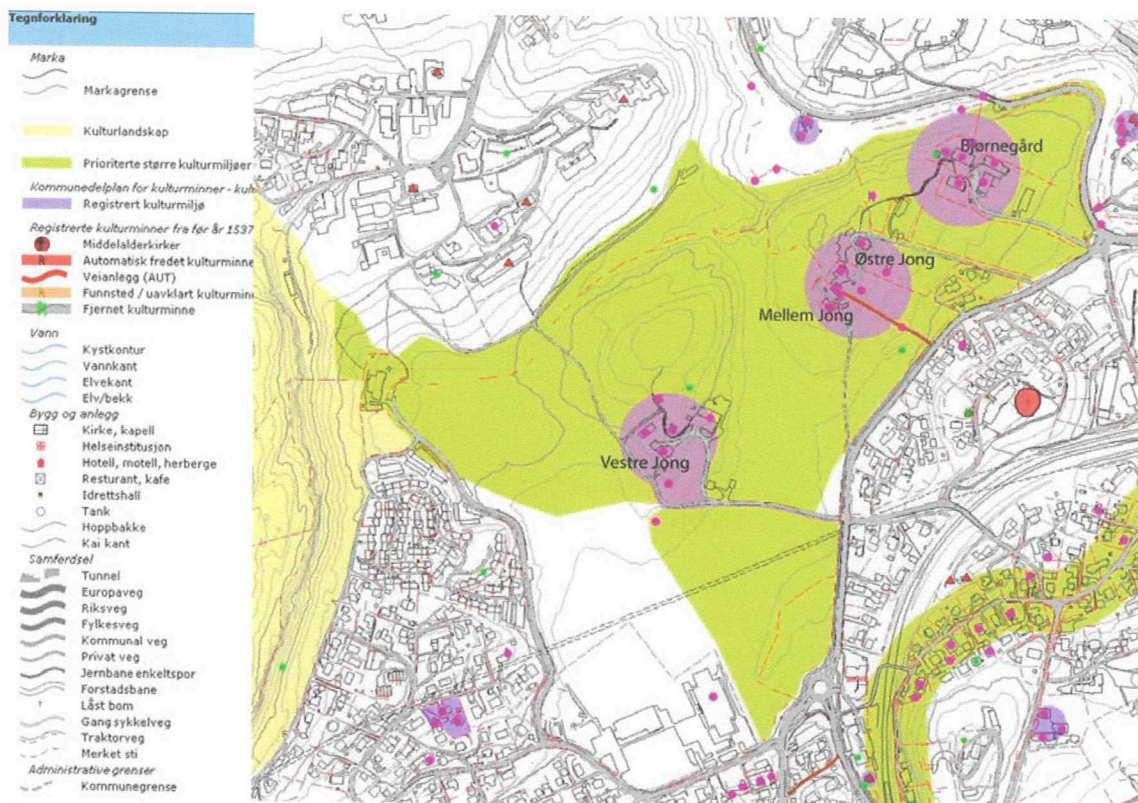
Beskrivelsen av gårdenes beliggenhet i terrenget er ikke helt presis, da Bjørnegård og Østre Jong ligger mer i utkanten av området, øverst på en terrengrygg som skilles av en forsenkning eller dal fra et mer markert høydedrag nord for Vestre Jong. Beskrivelsen ellers stemmer for så vidt, men den forenklete fremstillingen kan også skjule en del forhold som vi vil komme nærmere inn på etter hvert.

Figur 2 – Ortofoto av Jong-Bjørnegård (lysere) med tilgrensende områder. (Kartkilde: norgeskart.no)

2.2 Gårdene i området

Jong-Bjørnegård består av rester av gårdene (fra øst mot vest) Bjørnegård, Østre Jong og Vestre Jong. Vestre Jong er den eneste av gårdene hvor det drives aktivt jordbruk i dag. Det aller meste av jorda på Østre Jong og Bjørnegård har siden rundt 1950 gradvis blitt skilt ut og bebyggt med industri og boliger og det er i dag kun noen små teiger rundt tunene som er igjen. Tunet på Vestre Jong ligger for seg selv i et åpent jordbrukslandskap. Mot nordøst i utkanten av dette åpne jordbrukslandskapet ligger Mellem Jong (Slependveien 23). Mellem Jong er en enebolig og ikke en gård, men huset fra rundt 1750 er et viktig kulturminne og en viktig del av kulturlandskapet. Videre nordøst for Mellem Jong ligger restene av tunet på Østre Jong like bakenfor en skjermende randvegetasjon av store løvtrær som danner grensa mot det åpne landskapet. (Se kart figur 13 side 14 og bilder side 15). Østre Jong og Bjørnegård ligger som to atskilte tun i et mer lukket småskala jordbrukslandskap bestående av mindre teiger og hagerester atskilt med to alléer, flere trelunder samt randvegetasjon av store løvtrær. Alléene følger de to atkomstveiene til hvert sitt tun. Alléen opp til Østre Jong er i svært dårlig forfatning pga. alder og sykdom, mens alléen opp til Bjørnegård av samme grunn ble felt og nyplantet for noen få år siden.

Figur 3 – Utsnitt fra Bærum kommunes Miljøatlas Kulturvern. (Kilde: baerum.kommune.no)

2.3 Historie

Jong kan spores tilbake til eldre jernalder, mens Bjørnegård antas å være noe yngre og ble skilt ut fra Jong rundt år 1000. Jong ble delt i Østre og Vestre i 1613. Østre Jong var kirkegods tilhørende Oslo Domkirke, og begge Jong-gårdene har vært leverandører av kalk til Akershus festning. Jenny Bjørnson kjøpte Bjørnegård i 1892 og drev en periode pensjonat der hvor bl.a. Monet var gjest. Bjørnegård har senere vært drevet av kristelige organisasjoner og siden 2000 som Bjørnegård psykososiale senter eid av Bærum kommune. Dagens bebyggelse på gårdstunene er delvis fra 1800-tallet med nyere bygninger tilført. Innenfor Østre Jong og Bjørnegård er hovedbygningen på Bjørnegård det eneste av de opprinnelige gårdsbygningene som er i bruk i dag. Ellers er den eldre bebyggelsen, med unntak av drengestua på Bjørnegård, i dårlig forfatning.

3. Kulturminner og kulturmiljø

3.1 Metode

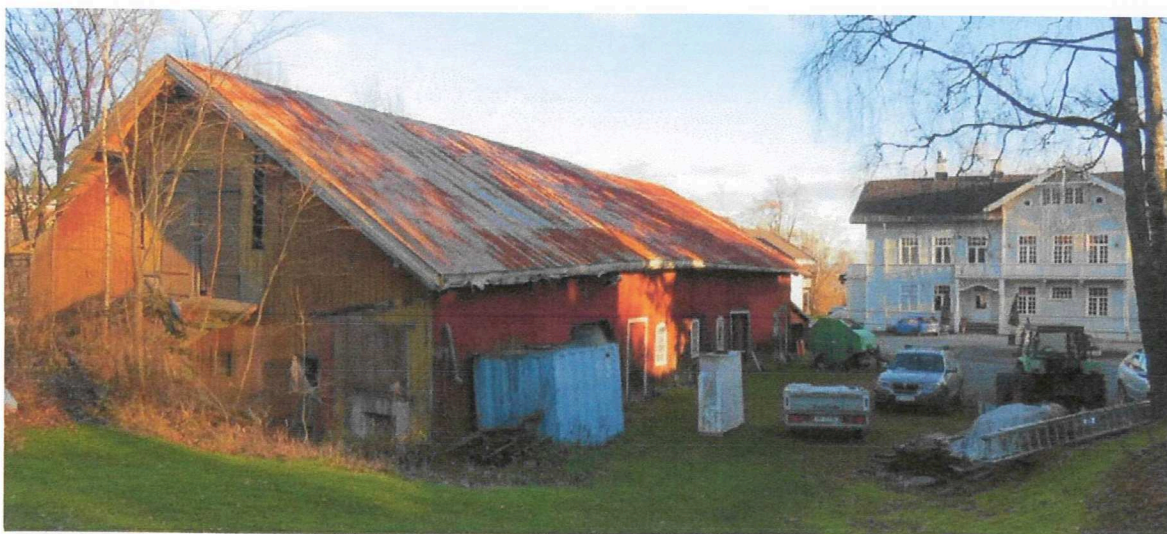
NIKUs vurderinger av JB80 på Jong-Bjørnegård tar utgangspunkt i dagens situasjon slik vi er gjort kjent med den gjennom egen befaring, kulturminnebaser og rapporter. Området og bebyggelsen er vurdert ut fra hvilken tilstand området er i nå og hvordan det kan oppfattes og forstås rent intuitivt. I tillegg til dette finnes det i JB80 ulike elementer som viser til historiske strukturer og endringer. Enkeltelementene kan dessuten fungere som «knagger» for historier og hendelser. Dette åpner for at man kan betrakte verdier ut fra flere skalanivåer og tillegge ulike kriteriesett forskjellig tyngde.

Metodisk innfallsvinkel til verdivurderingene med hensyn til kulturminner og kulturmiljø vil i stor grad ta utgangspunkt i en vurdering basert på å drøfte disse på ulike skalanivåer. Det vil si at kulturminneverdiene i området kan vektlegges ulik verdi ut fra hvilken sammenheng de sees i. For eksempel kan verdien for ett kulturmiljø (eller en enkelt bygning) bli gitt ulikt om vurderingene gjøres ut fra gårdsnivå, områdenivå, kommunenivå eller at verdien blir bestemt ut fra regionale eller nasjonale betraktninger.

Når det gjelder vurdering av JB80 har vi ut fra områdets umiddelbare inntrykk valgt å sette verdidrøftelsene inn i en dynamisk sammenheng. Det vil si at kulturminneverdiene ikke bare blir gitt ut fra det vanlige brukte kriteriesettet, men også vurdert ut fra potensiale (fremtidig bruk/restaureringskostnader) og en strategisk tankegang om framtidig utvikling (økonomi/kommunale interesser/arealplaner). Potensialet er ofte knyttet opp mot eiers interesser, mens det strategiske i større grad kan knyttes opp mot kommunens langsiktige (fremtidige) prioriteringer.

Så langt vi forstår kan vi slå fast følgende fakta som ikke er omstridt:

- Litt av området samt to bygninger er i kommunens eie: G.br.nr 51/100, det vil si hovedbygning og «sidebygning» på Bjørnegård med en smal tomt ned til krysset Slependsveien/Bjørnegårdsvegen/Industriveien.
- Mesteparten av området er i privat eie
- Ingen deler av området eller bygningsmassen er formelt vernet, hverken gjennom Kulturminneloven (fredning, §§ 4, 15, 20), Plan og bygningsloven (hensynssoner for å ta vare på kulturmiljø, § 12-6) eller Naturmangfoldloven (kulturlandskap, § 36)

Figur 4 – Flerbrukslåven på Bjørnegård med hovedbygningen bak til høyre. (Foto: NIKU)

3.2 Vurderinger av kulturminner og kulturmiljø

JB80 er generelt preget av forfall og dårlig vedlikehold og fremstår i dag som forholdsvis rotete og forringet, uavhengig av hvorvidt man betrakter det som et eget avgrenset kulturmiljø eller som del av et større kulturmiljø. Det samme skjer hvis vi stykker området opp i flere miljøer (for eksempel på gårdsnivå), delvis med unntak av tunet på Bjørnegård.

Verdibetraktninger, Kulturmiljø. JB80 som del av større sammenhenger.

Skalanivå	Verdi	Kommentar								
Regionalt/nasjonalt	<table><tr><td></td><td>Liten</td><td>Middels</td><td>Stor</td></tr><tr><td>Verdi</td><td>△</td><td></td><td></td></tr></table>		Liten	Middels	Stor	Verdi	△			Hvis man ønsker å betrakte JB80 som et kulturmiljø med regional eller nasjonal interesse bør verdien vurderes som forholdsvis liten. På dette nivået er JB80 lite spesielt og det faller inn i rekken av mange andre tilsvarende miljøer utenfor Bærum bl.a. med hensyn til representativitet, autentisitet, tilstand, oppstykking, struktur. JB80 som helhet er fragmentert og framstår ikke samlet som et enhetlig kulturmiljø. Heller ikke tilknytningen til Bjørnstjerne Bjørnson eller Claude Monet er etter vår mening sterk nok til å gi anlegget regional eller nasjonal verdi.
		Liten	Middels	Stor						
	Verdi	△								
Bærum kommune	<table><tr><td></td><td>Liten</td><td>Middels</td><td>Stor</td></tr><tr><td>Verdi</td><td></td><td>△?</td><td>△?</td></tr></table>		Liten	Middels	Stor	Verdi		△?	△?	JB80 kan vurderes i lys av det av Bærum kommune er oppført som ett av 13 «prioriterte større kulturmiljøer» i kommunen. Disse kulturmiljøene er ikke prioritert verdimeisig i forhold til hverandre. Utvalget representerer imidlertid et forholdsvis vidt spenn med forskjellige kulturhistoriske tema og kvaliteter. I denne sammenhengen blir JB80 mer spesielt ut fra den betraktning at gårdene har verdi i forhold til representativt, sjeldenhet og alder. På dette nivået, i forhold til lokale kulturhistoriske interesser, perspektiver og identitet, - er det kommunens prioriteringer og vurderinger som bør legges til grunn. Verdisetting på dette nivået vil derfor i høy grad være en diskusjon mellom strategi og muligheter. Det vil med andre ord si hvilken utvikling kommunen ønsker å prioritere i fremtiden sett i lys av potensialet som ligger i området.
		Liten	Middels	Stor						
Verdi		△?	△?							
Jong/Bjørnegård (Større kulturmiljø nr. 13)	<table><tr><td></td><td>Liten</td><td>Middels</td><td>Stor</td></tr><tr><td>Verdi</td><td></td><td>△</td><td></td></tr></table>		Liten	Middels	Stor	Verdi		△		JB80 kan vurderes isolert som del av området «Jong/Bjørnegård». Verdien på dette nivået settes ut fra hvilke betydning JB80 har for det større prioriterte kulturmiljøet. Det er mange parametere som kan diskuteres i denne sammenheng. Vi har valgt å fokusere på en tenkt situasjon som går ut på full arealutnyttelse til bebyggelse. JB80s innhold og tilstand i et kulturmiljøperspektiv er av en slik beskaffenhet, at vi ikke vurderer et evt. tap som svært viktig eller helt avgjørende for resten av det prioriterte kulturmiljøet.
	Liten	Middels	Stor							
Verdi		△								

Verdibetraktninger, i lys av underordnede arealer og enkeltelementer.

Skalanivå	Verdi	Kommentar								
JB80	<table><tr><td>Verdi</td><td>Liten</td><td>Middels</td><td>Stor</td></tr><tr><td></td><td>△</td><td>△</td><td></td></tr></table>	Verdi	Liten	Middels	Stor		△	△		På dette nivået betrakter vi JB80 uten å se det i sammenheng med omliggende områder. Hvis man definerer JB80 som et kulturmiljø kan vi vurdere verdien ut fra spesifikke kulturmiljøkvaliteter og kulturhistoriske strukturer. Området oppfattes i dag som ganske fragmentert i kulturhistorisk sammenheng selv om flere eldre strukturer er identifiserbare. Nyere bygninger med tilhørende tomter virker svært dominerende i et eldre jordbrukslandskap, det stykker opp forholdet mellom tunene på Jong og Bjørnegård, og det griper inn i tunet på Bjørnegård slik at det autentiske tunet forringes. Forfallen bebyggelse på Jong Østre samt et kaotisk område inntil og i bakkant av tunet gjør at området som helhet framstår som et lite sammenhengende kulturmiljø.
	Verdi	Liten	Middels	Stor						
	△	△								
Tun	<table><tr><td>Verdi</td><td>Liten</td><td>Middels</td><td>Stor</td></tr><tr><td></td><td></td><td>△</td><td></td></tr></table>	Verdi	Liten	Middels	Stor			△		Tunene fremstår i dag med ulik funksjon og tilstand. Jong Østre er i høy grad preget av forfall og inngrep som bryter med en eldre gårds-situasjon. Flere eldre bygninger er borte eller ligger i ruiner. De eksisterende bygningene er sterkt preget av fremskredet forfall og mangel på vedlikehold. Selv om selve tunet fortsatt kan leses, forringer området inntil og i bakkant opplevelsen av tunet og stykker dessuten opp kulturlandskapet slik at det ikke er mulig å lese/forstå det. Tunet på Bjørnegård fremstår som ulogisk og fragmentert. På grunn av en rekke nyere tiltak, samtidig med et tydelig preg av forfall flere steder, er det kulturhistoriske uttrykket sterkt redusert. To nye bygninger, en vest i tunet og en i øst helt inntil hovedbygningen, har riktignok forsterket tunfølelsen, men forringet autentisiteten og opplevelsen av det historiske tunet. Dette tunet har likevel noen verdier intakt ettersom det enn så lenge har tre av gårdsbygningene på plass.
Verdi	Liten	Middels	Stor							
		△								

Bygninger og enkelt elementer

Verdi	Liten	Middels	Stor
	△	△	△

Innen JB80 finnes det flere enkeltbygninger og elementer med kulturhistorisk verdi. To av disse, Flerbrukslåven og Drengestua, ligger innenfor tunet på Bjørnegård.

Flerbrukslåven på Bjørnegård er spesiell og den er ikke vanlig forekommende hverken i lokal eller regional sammenheng. Den er relativt intakt/autentisk, men er preget av forfall og manglende vedlikehold. Som element på tunet har den en svært viktig funksjon idet den definerer og lukker tunet mot nordøst og i kraft av sin størrelse utgjør en viktig «vegg» i tunet. Gjennom dette har bygningen en høy miljøverdi.

Både Drengestua, som tilhører JB80, og Hovedbygningen, som tilhører Bærum kommune, har arkitektoniske kvaliteter og kulturhistorisk verdi i kraft av å være representative for ulike bygge-epoker. De har relativt høy autentisitet og er viktige for å definere og lukke tunet, Hovedbygningen mot syd og den lille Drengestua mot nord. Gjennom dette har de begge høy egenverdi og miljøverdi. Jenny Bjørnsens drift av pensjonat på gården mot slutten av 1800-tallet med besøk av kjente kunstnere, herunder kunstmaleren Claude Monet vinteren 1895 tilfører Hovedbygningen en viss anekdoteverdi.

På Østre Jong er det også elementer med verdi, men tilstanden er generelt dårligere.

Et verdifullt enkelt-element på Jong Østre er alléen fra Slependsveien opp til tunet. Tilstanden til alléen er imidlertid dårlig med mange døde og døende trær samt mange stubber etter trær som allerede er felt. Flere viktige enkeltbygninger på Jong er i dag preget av sterkt forfall. Hovedbygningen er interessant i kulturhistorisk sammenheng, men er falleferdig. Driftsbygningen ligger mer eller mindre i ruiner.

Figur 5 – Hovedbygningen på Bjørnegård sett fra det indre tunet. (Foto: NIKU)

Figur 6 – Drengestua i nordenden av det indre tunet på Bjørnegård. (Foto: NIKU)

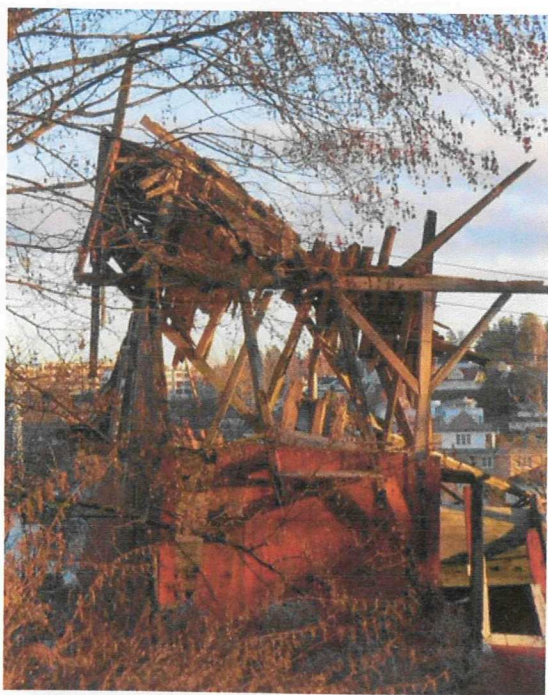
Figur 7 – Skader på flerbrukslåven på Bjørnegård. (Foto: NIKU)

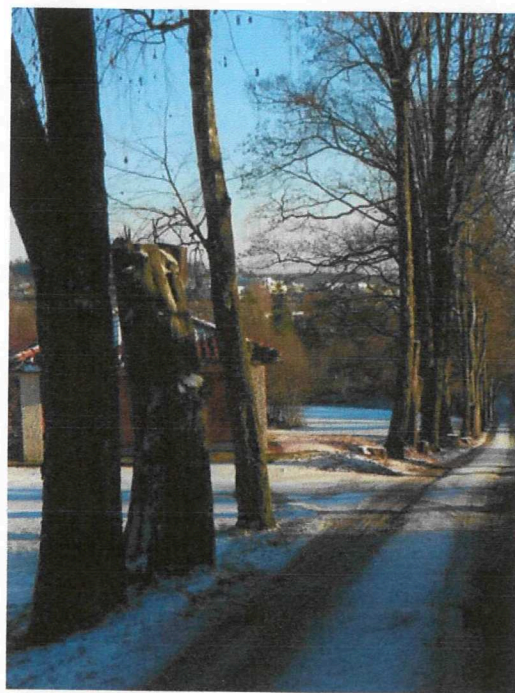
Figur 8 – Sammenrast uthus mellom drengestua og flerbrukslåven på Bjørnegård. (Foto: NIKU)

Figur 9 – Inngangsparti på nordfasaden på hovedbygningen på Østre Jong. (Foto: Nils A B Bugge)

Figur 10 – Rester av låven på Østre Jong. (Foto: NIKU)

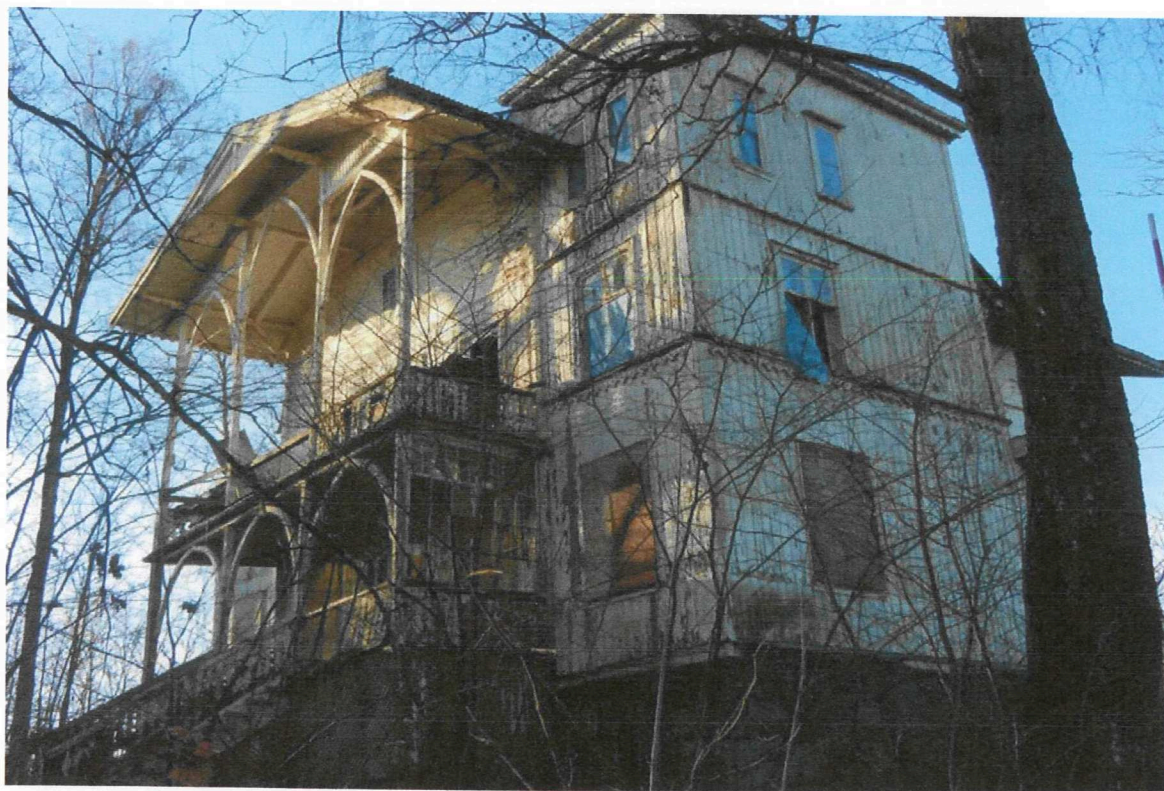
Figur 11 – Fra øverst i alléen på Østre Jong. (Foto: Nils A B Bugge)

3.3 Konklusjon angående kulturminner og kulturmiljø

Vår overordnede betraktning er at det som er igjen av de tre gårdene, Bjørnegård og Østre og Vestre Jong, utgjør et sammenhengende kulturmiljø med historisk innhold.

Gårdene er preget av mange eierskifter og variert bruk oppgjennom historien og vurderes på tross av sin lange historie ikke å være blant de mest framtrepende jordbruksmiljøene i Bærum. Tilknytningen til industrien langs Sandvikselva gir imidlertid gårdene en tilleggsverdi utover jordbrukshistorien. Det fremskredne forfallet og utnyttelsen av området ved Jong Østre, de nye bygningene på tunet til Bjørnegård og mellom Bjørnegård og Jong Østre har imidlertid medført en betydelig svekket helhetsverdi. Enkeltelementene med egen verdi utover helheten er etter vår mening heller ikke stor nok til å kunne styre et vern av hele kulturmiljøet. Dersom det skal være noe poeng å bevare et så stort område må både landskap og bebyggelse restaureres i en skala som ikke vurderes som regningssvarende vurdert opp mot kommunens boligbehov og områdets potensial som boligområde.

NIKU er av den oppfatning at det ikke er tilstrekkelig restverdi igjen i tunene og bygningsmassen, at det rett og slett er for sent å redde bygningsmiljøet, og at den verneverdi som tillegges disse ikke kan forsvare vern i så stor skala som kommunen legger opp til. Den kulturhistoriske verdien må imidlertid også sees opp mot landskapsverdiene som sådan, som vi kommer nærmere inn på i neste kapittel.

Figur 12 – Hovedbygningen på Østre Jong sett fra alléen. (Foto: Nils A B Bugge)

4. Kulturlandskapet

Kulturlandskapet Jong-Bjørnegård har ulike kvaliteter ut i fra hvilken skala man ser det i og hvilken synsvinkel man har. Fra åsene og høydedragene rundt området og fra det åpne jordbrukslandskapet rundt Vestre Jong oppleves det store kulturlandskapet. I den østre delen av området oppleves det nære småskalalandskapet rundt tunet på Bjørnegård og restene av tunet på Østre Jong. JB80 inngår både i det store landskapsbildet og i det nære landskapsbildet, men på ganske forskjellig måte.

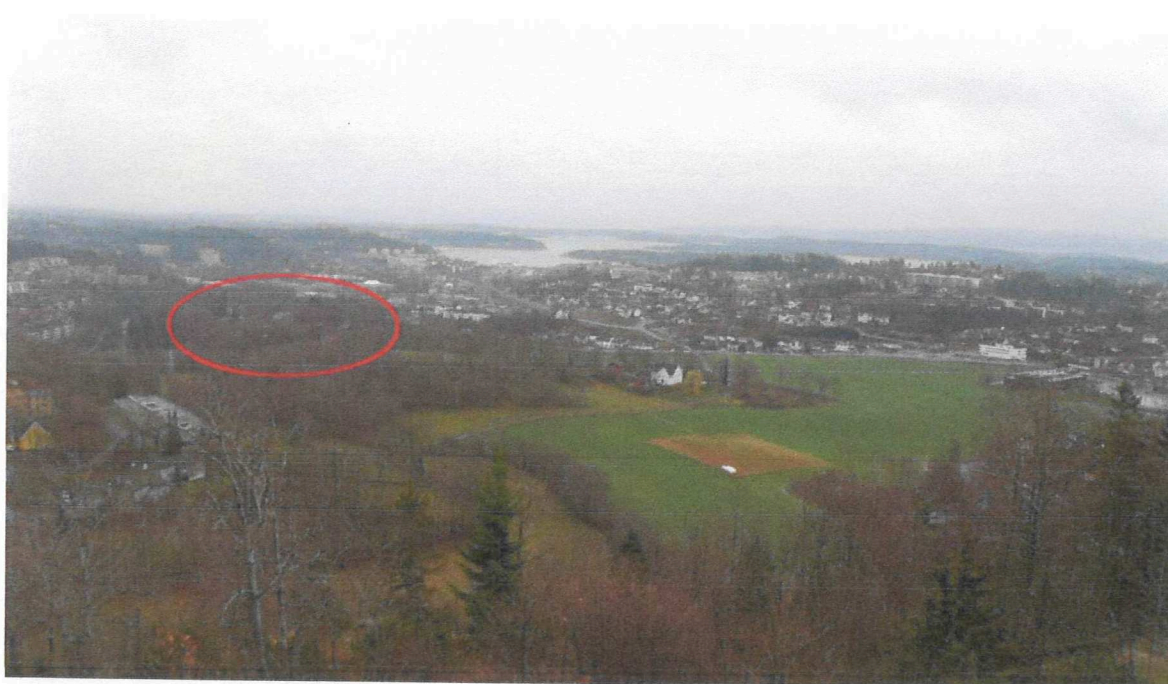
4.1 Det store landskapsrommet i vest

Kulturlandskapet Jong-Bjørnegård strekker seg fra Tanumåsen i vest og ned til Sandvikselva i øst. Det går en, til dels smal - men viktig, forbindelse imellom disse tre overordna landskapselementene, marka – jordbrukslandskapet og elva, i en øst-vestgående akse. Aksen er fremdeles nokså ubrudd av nyere tids inngrep i en bredde som varierer fra ca 100 m i øst og opp mot ca 400 meter i vest. Disse overordna landskapselementene og sammenhengen mellom dem forteller en historie om det landskapet som preget innlandet i Bærum fram til etterkrigstida. Fra de rette synsvinklene er også utsikten mot Kolsåstoppen i nordvest og fjorden i sørøst viktige deler av det store landskapsbildet.

Vestre Jong ligger ved foten av en høyde som stikker frem i det åpne jordbrukslandskapet. Høyden rager 20 -30 meter over jordene omkring er for det meste bevokst med store løvtrær som danner en grønn kulisser bak gårdstunet. En liten, nord-sydgående dal (med en høyspenttrasé) skiller denne høyden og Vestre Jong topografisk fra de to østre gårdene. Dette overordna landskapsbildet av Jong-Bjørnegård-området oppleves innenfra når man er i det åpne jordbrukslandskapet rundt Vestre Jong og utenfra når man ser det fra Slepndveien samt fra de høyereliggende boligområdene og åsene omkring. Av den eldre bebyggelsen er det bare tunet på Vestre Jong og boligen på Mellem Jong som er godt synlige i det store landskapsrommet. Østre Jong og Bjørnegård ligger skjult inne blant de store løvtrærne som starter med den kraftige randvegetasjon nordøst for Mellem Jong.

Figur 13 – Det åpne jordbrukslandskapet rundt Vestre Jong (ca 190 dekar) er her markert med gult. (Kartkilde: norgeskart.no)

Figur 14 – Utsyn østover fra Tokerudutsikten i Tanumåsen. Vestre Jong vises midt i bildet. Tak på Østre- og Mellem Jong kan skimtes blant trærne i det rødmarkerte området i venstre halvdel av bildet. (Foto: Grindaker)

Figur 15 – Tunet på Mellem Jong ligger i utkanten av det store landskapsrommet rundt Vestre Jong. Randvegetasjonen i bakgrunnen skjuler Østre Jong. (Foto: Grindaker)

Bjørnegård skole (bygget 1971) ligger plassert i det sørvestre hjørnet av området og oppfattes som et fremmedelement som spiser seg inn i det åpne åkerlandet rundt Vestre Jong. To høyspenttraséer som går over jordene til Vestre Jong er andre forstyrrende elementer som svekker kulturlandskapets verdi. En jernbanekulvert for nytt dobbeltspor på Drammensbanen ble tidlig på 2000-tallet lagt under den søndre delen av området. Terrenget over kulverten er reetablert slik at dette inngrepet ikke kan oppfattes i dagens landskap.

4.2 Småskalalandskapet i øst

Øst i området ligger tunene på Østre Jong og Bjørnegård. Tunene ligger på en ca 250 m bred terrengrygg som strekker imellom Slependsveien og Sandvikselva ca 450 m fra Bjørnegårdssvingen i øst og fram til Mellem Jong i vest. Her brytes terrengryggen av den nord-sydgående dalen som skiller den fra høyden bak Vestre Jong. Denne delen av landskapet er omkranset av kraftig randvegetasjon av løvtrær som danner en visuell skjerm mot vest, nord og øst. Dette småskalalandskapet oppleves utenfra bare fra sør fra Slependsveien og fra bebyggelsen oppover i lia sør for denne. Randvegetasjon, trekker og alléer inne i området deler opp landskapet i teiger som går nokså parallelt ned mot Slependsveien. Teigene danner åpne siktlinjer mot terrengryggen med gårdstunene i nordvest.

4.2.1 Østre Jong og Bjørnegård sett fra utsiden

Av de gamle gårdsbygningene på Østre Jong er bare den forfalne låven som er godt synlig fra Slependsveien. Nederst i den teigen, som strekker seg sørover fra hovedbygningen på Østre Jong, ligger de tre nyere privatboligene i Slependsveien 9, 11 og 13. Boligene oppleves som fremmedelementer i kulturlandskapet og de blokkerer siktaksen opp mot hovedbygningen. Hovedbygningen kan etter løvfall skimtes imellom trærne fra noen steder langs Slependsveien mens restene av tunet ellers er skjult av vegetasjon eller bak ruinene av låven. En blandingsallé av store, gamle og til dels døde løvtrær strekker seg i rett linje de drøye 200 metrene fra Slependsveien og opp i ytterkant av hovedbygningen. Alléen er det best bevarte vitnet om et tidligere gårdsanlegg sett fra utsiden, men andre rekker og klynger av store trær er også med på å fortelle om fordums storhet. Generelt er den store løvtrebestanden på Østre Jong preget av gjengroing og mangel på skjøtsel. De spirende jordteigene nedenfor tunet gir et inntrykk av at jorda er i drift selv om de kun er tilsådd med gress av reint landskapsestetiske grunner.

Figur 16 – Den sammenraste låven på Østre Jong sett fra Slependsveien. (Foto: Grindaker)

Figur 17 – Blandingsalléen opp mot tunet på Østre Jong sett fra Slependsveien. Det gule huset til venstre er privat bolig i Slependsveien 9. (Foto: Grindaker)

Øst for alléen opp til Østre Jong åpner småskalalandskapet seg mer opp og gir igjen et klarere bilde av det gamle kulturlandskapet. Alléen til Østre Jong og randvegetasjonen mot Bjørnegårdssvingen rammer inn et åpent landskapsrom hvor den storslåtte hovedbygningen på Bjørnegård er hovedmotivet som kneiser oppe på høydedraget. Hovedbygningen er det eneste av de gamle byggene på Bjørnegård som er godt synlig fra Slependsveien. Bygget østenfor er en ny boligfløy på Bjørnegård psykososiale senter og det ligger plassert omtrent der et av de gamle gårdsbygningene lå. Bygningen har hovedform og dimensjon som passer et gårdstun, men den vitner likevel tydelig om den nye bruken av stedet og er et fremmedelement ved siden av hovedbygningen.

En nyplanta allé rammer inn kjøreatkomsten ned mot Slependsveien. Denne vil etter hvert erstatte inntrykket av den gamle almealléen som var her tidligere og understreke de parallelle linjene og teigene i landskapet. En gressplen øst for alleen med store, gamle epletrær rett i forkant av hovedbygningen er tydelige rester av en hage. Det åpne landskapet med eplehagen og jordet vestenfor alléen til Bjørnegård er viktig for å skape avstand fra veien opp mot tunet og de skånende grønne flatene utgjør en viktig del av landskapsbildet opp mot hovedbygningen. I forbindelse med Bjørnegård psykososiale senter er det etablert en parkeringsplass omtrent midt mellom Slependsveien og hovedbygningen. Denne er ikke så synlig fra nedsiden, men den vil ses som er et tydelig fremmedelement fra høydedraget sør for Slependsveien og fra flere standpunkter inne på området.

Mot nord og øst oppfattes det ikke at det ligger gårder inne i området men den kraftige randvegetasjonen danner en viktig vegg i kulturmiljøet rundt Bjørnegårdssvingen og Sandvikselva.

Figur 18 – Hovedbygningen på Bjørnegård sett fra Slependsveien ved starten av Blandingsalléen opp mot tunet på Østre Jong. (Foto: Grindaker)

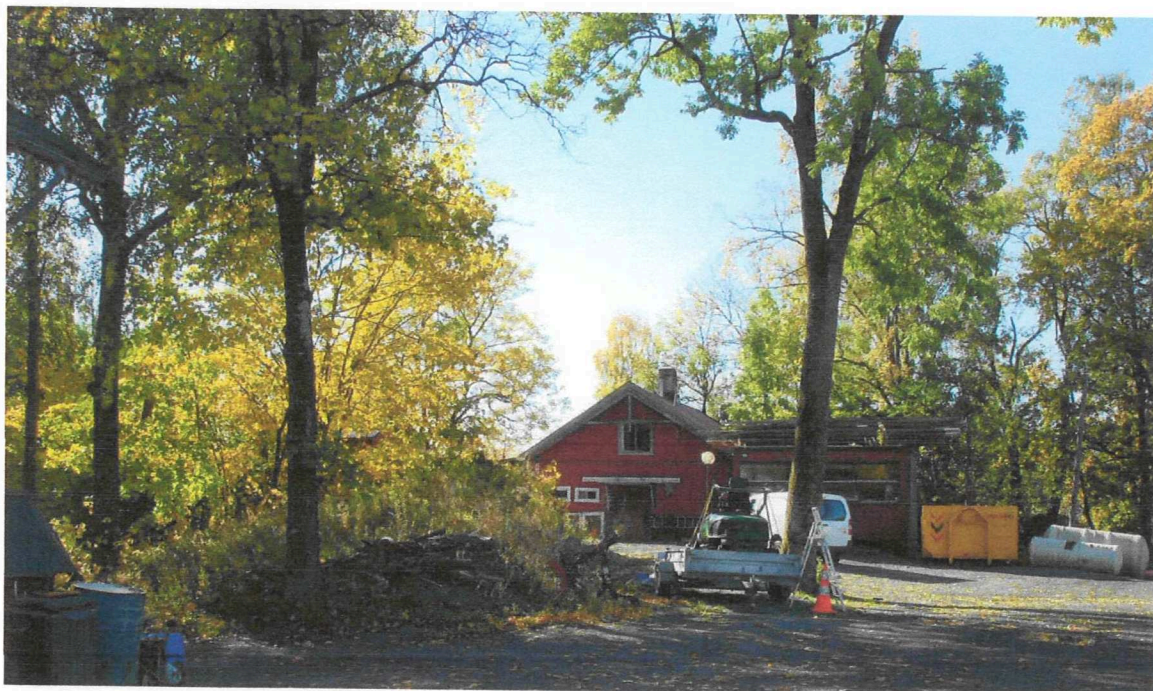
4.2.2 Østre Jong og Bjørnegård sett fra innsiden

Sett fra innsiden er kulturlandskapet rundt tunene på Østre Jong og Bjørnegård sterkere preget av bruksendringer og mangel på skjøtsel, enn sett fra utsiden. Samtidig er den opprinnelige strukturen av hager, åkerlapper, store løvtrær og gårdsbygninger fremdeles tydelig og området oppleves som spennende, frodig og variert.

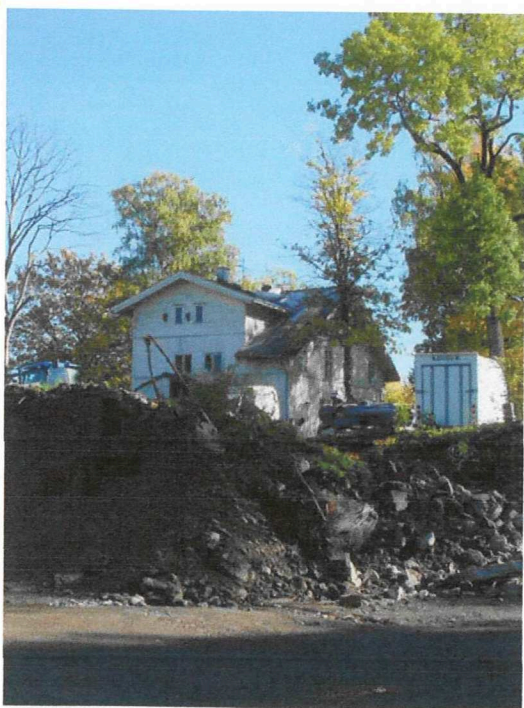
De indre tunene på Østre Jong og Bjørnegård er godt beskrevet i kapittel 3 så vi vil ikke komme nærmere inn på disse her annet enn med noen bilder av dagens situasjon. Vi vil imidlertid nevne noen andre deler av det nære kulturlandskapet og noen sammenhenger i det indre området.

Hele området rundt gårdsplassen på Østre Jong preges av de store løvtrærne som deler det inn i flere større og mindre rom. En del av trærne ser ut til å kunne leve lenge enda, men mange er også enten døde eller døende og utgjør en fare der de står. Bjørk er kjent for ikke å bli så mye over 100 år gamle og flere av de store bjørkene er preget av dette.

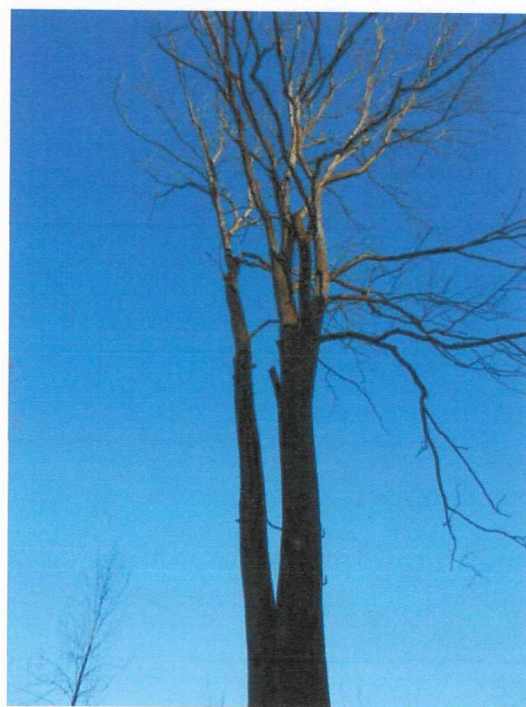
Området på sørsiden av hovedbygningen fremstår som mer upåvirket av inngrep fra nyere tid men den er også preget av manglende skjøtsel og forfall.

Figur 19 – Fra vestre del av tunet på Østre Jong. Randvegetasjon i bakgrunnen skjærer mot Mellem Jong og det åpne landskapet rundt Vestre Jong. (Foto: Grindaker)

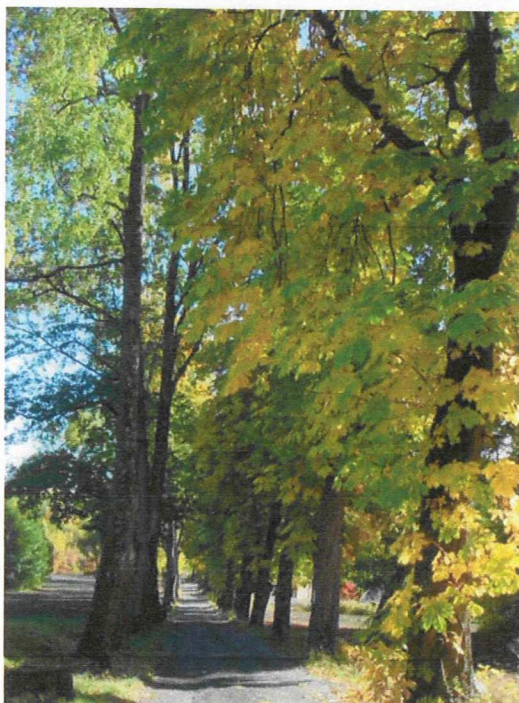
Figur 20 – Hovedbygningen på Østre Jong sett fra nordvest. (Foto: Grindaker)

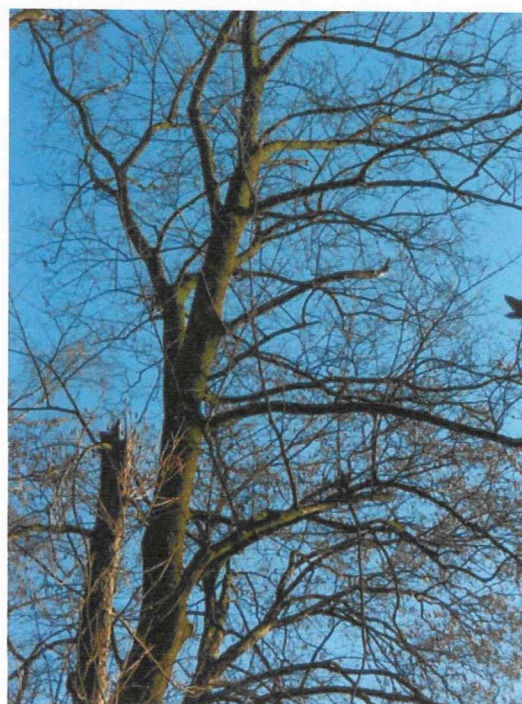
Figur 21 – Dødt almetre på Østre Jong. (Foto: Nils A B Bugge)

*Figur 22 – Flere trær i alléen på Østre Jong er hugget pga. sin dårlige tilstand.
(Foto: Nils A B Bugge)*

Figur 23 – Med løv på trærne tar alléen på Østre Jong seg fremdeles ganske bra ut, til tross for sin dårlige tilstand. (Foto: Grindaker)

Figur 24 – Topper og greiner som brekker gjør det farlig å bevege seg under mange av trærne på Østre Jong. (Foto: Nils A B Bugge)

Figur 25 – Privat bolig vest for det indre tunet på Bjørnegård. (Foto: Grindaker)

Figur 26 – Ny boligfløy for Bjørnegård psykososiale senter sett fra indre tun på Bjørnegård. (Foto: Grindaker)

Mellom tunene på Østre Jong og Bjørnegård ligger et jorde som danner et åpent landskapsrom som knytter dem sammen visuelt. Øvre del av alléen på Østre Jong vil hindre mye av sikten sommerstid men store deler av året kan man se fra den ene hovedbygningen til den andre. I nyere tid er det bygget en enebolig i overkant av jordet. Boligen forstyrrer kontakten mellom tunene og særlig er den tilhørende garasjen et fremmedelement der den ligger midt i aksen mellom de to hovedbygningene.

Figur 27 – Enebolig med garasje som ligger øverst i landskapsrommet imellom de to gårdstunene, sett fra hagen på Bjørnegård. Hovedbygningen på Østre Jong kan skimtes bak garasjen midt i bildet. (Foto: Grindaker)

Øst for tunet på Bjørnegård ligger en åkerteig som er en del av JB80-eiendommen. På grunn av den samme kraftige randvegetasjonen som finnes i området for øvrig oppleves dette landskapsrommet nokså avsondret fra resten av området, også i forhold til tunet på Bjørnegård. Den nye boligfløyen på Bjørnegård psykososiale senter har en viss visuell kontakt igjennom trærne etter løvfall men ellers må man opp i den høyereliggende bebyggelsen på Hamang for å få noe som helst innsyn til denne delen av området.

4.3 Om ulike verdier i et kulturlandskap

Et kulturlandskap kan inneholde mange ulike typer verdier. I en kulturvern-kontekst er det summen av enkeltelementene som skaper det helhetlige landskapsbildet som gir kulturlandskapet en verdi. Denne verdien er altså sterkt knyttet opp mot rent visuelle kvaliteter.

Den mest umiddelbare opplevelsen av et landskap er selve landskapsbildet. Et landskap består av utallige bilder som varierer ut i fra synsvinkel/standpunkt, årstid, vær, tid på døgnet/lysforhold osv. Disse bildene sammen med andre umiddelbart sanselige inntrykk gir kulturlandskapet en rent intuitiv, estetisk verdi. Videre kan de visuelle inntrykkene forklare og understreke kultur- og naturforhold med historie, utvikling og sammenhenger som den som observerer det kjenner til fra før, eller har erfaringer med fra andre steder. Dette gir kulturlandskapet en kognitiv verdi, som formidler av kunnskap.

Figur 28 – De større landskapsrommene inne i Østre Jong/Bjørnegård-området. Gul markering viser landskapsrommene 1, 2/3 og A (alléen til Østre Jong) som kan oppleves utenfra (dvs. fra Slependveien og boligområdet sør for denne). Grønn markering viser landskapsrom 4 – en åkerteig som ligger skjernet mot visuell kontakt både utad og mot resten av det indre området. (Kartkilde: norgeskart.no)

Andre verdier som kan finnes i et kulturlandskap kan for eksempel være naturverdier knyttet til kvaliteter som biologisk mangfold eller rekreasjonsverdi knyttet til grøntstruktur og friluftsinnteresser. I noen tilfeller, for eksempel når det gjelder slåtteeenger eller lyngheier, er kvaliteten biologisk mangfold sterkt knyttet til et spesielt kulturlandskap, mens sammenhengen i andre tilfeller kan være løsere eller mer tilfeldig. I denne rapporten som fokuserer på kulturverninteresser går vi ikke dypt inn i disse andre fagområdene, men vi vil også komme inn på disse to spesifikke verdiene, naturverdi og rekreasjonsverdi som en del av den videre verdivurdering av kulturlandskapet.

Et kulturlandskap som er i forfall, eller som har mistet elementer eller sammenhenger kan også fremdeles ha en nostalgisk eller anekdotisk verdi. Denne verdien er knyttet opp mot minner eller kunnskap om ting som ikke nødvendigvis lenger finnes i kulturlandskapet, men som man kjenner til eller kan minnes på gjennom de inntrykkene man får av det som fremdeles er synlig i dagens landskap. Den nostalgiske verdien er således ikke en kvalitet som kan knyttes direkte til kvalitetene i det fysiske kulturlandskapet, og vi vil derfor ikke komme nærmere inn på den her.

4.4 Vurdering kulturlandskapet Jong-Bjørnegård

Vi kan, som nevnt i kapittel 3, fastslå at kulturlandskapet Jong-Bjørnegård ikke har noen vernestatus eller utmerker seg spesielt i nasjonal eller regional sammenheng. I Bærum finnes både større og bedre bevarte områder av det gamle jordbrukslandskapet som dette kulturlandskapet representerer. Det som gjør at Jong-Bjørnegård utmerker seg er, slik vi ser det, ikke så mye de kulturminnevernfaglige verdiene. En viktigere faktor er områdets beliggenhet nær et av Bærums viktigste og kraftigst voksende tettsteder, byen Sandvika. Jong-Bjørnegård ligger som en grønn kile inn i dette moderne tettstedet. Fra Slependsveien går Jongsalléen opp til Vestre Jong med en videre kobling mot turveisystemet vestover mot Tanumåsen. I nordøst tangeres området dessuten av Sandvikselva, en egen åre av natur og kulturverdier, i øst. I vurderingene som gjøres videre her vil vi forsøke å avklare de kvalitetene i kulturlandskapet Jong-Bjørnegård som gir det verdi lokalt og hvilken rolle JB80 spiller i denne sammenhengen.

4.4.1 Det store landskapsrommet i vest

Det store landskapsrommet omkring Vestre Jong oppleves fremdeles som et aktivt jordbrukslandskap med relativt store åkre, den velholdte bebyggelsen på Vestre og Mellem Jong, hagemarka opp mot høydedraget i nord m.m. Tanumåsen i vest og randvegetasjonen i nord og øst rammer inn kulturlandskapet og skaper et større og helhetlig bilde. Bjørnegård skole og høyspentmaster og ledninger oppleves som klare fremmedelementer som forringer verdien av landskapet, men de positive kvalitetene oppleves fremdeles som sterkere enn de negative. Området er utvilsomt viktig for de mange som bor i nærområdet og for de som bruker og opplever det enten det er elever og lærere på Bjørnegård skole, turgåere og mosjonister i Tanumåsen og på turveier i området eller reisende langs Slependsveien.

4.4.2 Det mindre landskapsbildet i øst

Opplevelsen av hovedbygningen på Bjørnegård i det mindre landskapsrommet i øst er også viktig men av en litt annen art. For de fleste er dette et landskapsbilde som oppleves fra Slependsveien på vei fra eller til det større landskapsrommet i vest. Det mer intime Østre Jong- og Bjørnegård-området er for det meste privat og den offentlige, kommunalt eide delen av Bjørnegård er heller ikke rettet mot et større publikum. Det går heller ingen turveier igjennom området så det er atskillig færre som opplever det fra innsiden.

4.4.3 JB80s betydning som del av kulturlandskapet

JB80 er den mest lukkede delen av dette kulturlandskapet både visuelt og i forhold til allmenn ferdsel. Opplevelsen av nærområdet rundt tunet er sterkt svekket av bygningenes forfall, anleggsvirksomhet i bakkant av tunet og bygging av nyere boliger øst og sør for tunet. Mangelen på skjøtsel av de mange, store trærne forsterker inntrykket av et sted som er forlatt. De store trærne innenfor JB80 er nok imidlertid noe av det ved denne delen av kulturlandskapet Jong-Bjørnegård som preger resten av området mest. Randvegetasjonen i vest mot Mellem Jong og Vestre Jong er en viktig «vegg» i det store landskapsrommet i vest. Lenger øst er store trær innenfor JB80 med på å omramme landskapsrommet omkring hovedbygningen på Bjørnegård. Blandingsalléen opp til tunet på Østre Jong er en del av dette og den har også verdi ut over dette som et forklarende landskapselement og landskapsrom. I de bratte skråningene helt i øst og mot nord er løvskogen en viktig del av et tilgrensende natur- og kulturlandskap – miljøet langs Sandvikselva og Bjørnegårdsvingen. I forhold til naturverdiene i kulturlandskapet utgjør også løvtrebestanden kanskje den største verdien siden gamle løvtrær er kjent for å være tilholdssted for et rikt liv av sopp, lav og moser insekter og fugler.

Figur 29 – Planen viser JB80 med tilgrensende eiendommer. De eksisterende landskapselementene innenfor JB80 som vi anser at har størst betydning for opplevelsen av kulturlandskapet i området er markert skjematisk med grønn og gul farge. Grønn farge markerer viktig romdannende, skjermende og avgrensende trevegetasjon og gul farge markerer viktige åpne landskapsrom. Øvrige deler av JB80, innenfor det området som er vurdert i rapporten, er vist med lysere farge. (Kartkilde: norgeskart.no)

4.5 Konklusjon angående kulturlandskap

JB80 viktigste bidrag til kulturlandskapet Jong-Bjørnegård finnes ikke igjen i dets indre kvaliteter med bygninger, hage og andre landskapselementer. Det aller meste av dette er forfalt eller borte. Gårdsveien med alléen kan være et unntak men den kan ikke bevares med dagens trær.

Sammenhengen mellom det store landskapsrommet rundt Vestre Jong og det mindre landskapsbildet med Bjørnegårds hovedbygning er klar og en viktig del av helhetsopplevelsen av området som et gammelt jordbrukslandskap. Verdien av JB80 i en kulturlandskapskontekst må mer sees i sammenheng med opplevelsen av disse viktigere og mer fremtredende delene av kulturlandskapet Jong-Bjørnegård. De største verdiene i JB80 finnes i dets ytre landskapselementer med vegetasjonsvolumer og landskapsrom som forholder seg direkte til de mer synlige og intakte delene av kulturlandskapet. Den ytre vegetasjonen som skjærer mot det store landskapsrommet på Vestre Jong samt mot Sandvikselva og Bjørnegårdssvingen er viktige kulisser i landskapsbildet som kan bevares ved fornying og skjøtsel. Det samme gjelder vegetasjonen og rommet som rammer inn Bjørnegårds hovedbygning sett fra Slependveien.

5. Sammendrag

Området Jong-Bjørnegård er restene av et gammelt jordbrukslandskap som ligger 1 km nordvest for Sandvika i Bærum. Området er på totalt ca 160 dekar og består av rester av gårdene (fra øst mot vest) Bjørnegård, Østre Jong og Vestre Jong. Vestre Jong i den vestre delen av området utgjør ca $\frac{3}{4}$ av totalarealet og er den eneste av gårdene hvor det drives aktivt jordbruk i dag.

Den østre delen av Jong-Bjørnegård er i høringsutkast til kommuneplanens arealdel foreslått endra fra «LNF-område og Fremtidig tjenesteyting» til «Fremtidig boligbebyggelse». Området består av gjenværende deler av gårdene Østre Jong og Bjørnegård samt seks privatboliger, deriblant Mellem Jong. Eiendommen JB80 utgjør det meste av denne østre delen og består av Østre Jong og deler av Bjørnegård. JB80 utgjør i underkant av $\frac{1}{4}$ -del av det totale arealet i Jong-Bjørnegård.

Østre Jong og Bjørnegård har siden rundt 1950 gradvis litt skilt ut og bebyggt med industri og boliger og det er i dag kun noen mindre teiger rundt tunene som er igjen. Det som gjenstår av det to gårdene er et fragmentert og forringet bilde av det som var, men det finnes også intakte bygg og landskapselementer som oppleves som en viktig del av kulturmiljøet og kulturlandskapet Jong-Bjørnegård.

Østre Jong og Bjørnegård ligger som adskilte tun i lukket småskala jordbrukslandskap bestående av mindre teiger og hagerester adskilt med to alleer, flere trelunder samt randvegetasjon av store løvtrær. Blant landskapselementene innenfor JB80 er gårdsveien med alléen opp til Østre Jong viktig, men mange av trærne i alléen er døde eller i en så dårlig tilstand at de ikke kan bevares. Alléen opp til Bjørnegård av samme grunn ble felt og nyplantet for noen år siden. JB80 har ellers ingen viktige indre kvaliteter som kulturlandskap men de ytre landskapselementene på eiendommen må sees i forhold til helheten i Jong-bjørnegård. Slike viktige ytre landskapselementer er de åpne rommene og den randvegetasjonen som rammer inn de andre og mer verdifulle og synlige delene av kulturlandskapet og -miljøet Jong-Bjørnegård. Den ytre vegetasjonen som skjærer mot det store landskapsrommet på Vestre Jong samt mot Sandvikselva og Bjørnegårds-svingen er viktige kulisser i landskapsbildet som kan bevares ved fornying og skjøtsel. Det samme gjelder vegetasjonen og rommet som rammer inn Bjørnegårds hovedbygning sett fra Slependsveien. Hovedbygningen på Bjørnegård er for øvrig den eneste av de opprinnelige gårdsbygningene innenfor Østre Jong og Bjørnegård som er i bruk i dag. Bygningen eies av Bærum kommune og er en del av Bjørnegård psykososiale senter.

Av de gamle gårdsbygningene innenfor JB80 er det i realiteten kun Drengestua på Bjørnegård som kan bevares slik den står i dag. De øvrige gjenværende gårdsbygningene er enten i ruiner eller i en så falleferdig tilstand at en rehabilitering er lite aktuelt ut ifra en totalvurdering av deres verdi og tekniske tilstand. I vurderingen av verdier kulturminner og kulturmiljø har vi satt de positive elementene i konkret lokal sammenheng samt i en vurdering i større sammenheng i forhold til andre landskaper og miljøer. Konklusjonen er at det ikke er tilstrekkelig restverdi igjen i tunene og bygningsmassen til at dette kan kalles et viktig bygningsmiljø. Enkeltelementene med egen verdi utover helheten er etter vår mening heller ikke verdifulle nok til å kunne styre et vern av hele kulturmiljøet.